

نگاهی با دوربین به اقتصاد ایران

(از مشروطه تا کنون)

احمد سیف

نشر کردن

سرشناسه: سیف، احمد، ۱۳۲۴ -

عنوان و نام پدیدآور: نگاهی با دوربین به اقتصاد ایران (از مشروطه تا کنون) / احمد سیف.

مشخصات نشر: تهران: نشر کرگدن، ۱۳۹۶.

مشخصات ظاهری: ۲۶۴ ص.: نمودار: ۱۴/۵ × ۲۱/۵ س.

شابک: 978-600-97399-8-1

وضعیت فهرست نویسی: فیفا

یادداشت: کتاب حاضر حاصل تدوین مصاحبه‌های انجام‌شده با نویسنده است.

یادداشت: کتابنامه.

موضوع: اقتصاد -- ایران -- تاریخ

موضوع: Economics -- Iran -- History

موضوع: سیف، احمد، ۱۳۲۴ --- مصاحبه‌ها

موضوع: ایران -- اوضاع اقتصادی -- قرن ۱۳ ق.

موضوع: Iran -- Economic conditions -- 19th century

موضوع: ایران -- اوضاع اقتصادی -- قرن ۱۴

موضوع: Iran -- Economic conditions -- 20th century

موضوع: ایران -- تاریخ -- انقلاب مشروطه، ۱۳۲۴ - ۱۳۲۷ ق.

موضوع: Iran -- History -- Constitutional Revolution, 1906-1909

رده بندی کنگره: ۱۳۹۶ ۸۳۹۳/س۹۳۷۵ HC۴۷۵

رده بندی دیویی: ۳۳۰/۹۵۵

شماره کتابشناسی ملی: ۵۰۳۲۱۰۲

هـ. حقوق برای ناشر محفوظ است.

نشر کرگدن: تهران، صندوق پستی ۱۷۱۶-۱۳۱۴۵

www.kargadinpublisher.com

[telegram.me/kargadinpublisher](https://t.me/kargadinpublisher)

نشر کرگدن

نگاهی با دوربین به اقصای ایران (از مشروطه تا کنون)

نویسنده: احمد سیف

نسخه پرداز: هما محمودزاده

مدیر هنری: سحر ترهنده

ناظر چاپ: علی محمدپور

لیتوگرافی: نقش سبز

چاپ و صحافی: نقش جوهر

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۷۳۹۹-۸-۱

چاپ اول: ۱۳۹۷

تیراژ: ۱۰۰۰ نسخه

قیمت: ۳۰۰۰۰ تومان

فهرست

۱	مقدمه
۷	انقلاب مشروط از نظر اقتصاد سیاسی
۷۱	درباره اقتصاد ایران به زمان رضاشاه
۱۰۹	روشنفکران و ملی شدن صنعت نفت
۱۲۹	نگاهی به اقتصاد سیاسی ایران
۱۵۳	نگاهی با دوربین به اقتصاد سیاسی ایران
۱۹۱	نگاهی انتقادی به اقتصاد معاصر ایران
۲۱۷	جهانی کردن، خصوصی سازی و اقتصاد ایران
۲۱۸	جنگ ارزها
۲۳۳	خصوصی سازی ایرانی در بحران

مقدمه

نرم نرمک دارن ۵ سال - نیم قرن - می شود که بیرون از ایران زندگی می کنم. نوجوان بوم که برای ادامه تحصیل به انگلستان آمدم و الان که دیگر جوان نیستم، پس از بیست و نهم سال تدریس در دانشگاه، دوران بازنشستگی را می گذرانم. در این مدت دراز، تحولات زیادی در جهان اتفاق افتاد؛ از فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی تا وحدت دو بخش آلمان، تقابل های نظامی تمامی تمام ناشدنی در مناطق مختلف خاورمیانه و برای من ایرانی از همه اینها مهم تر، سرنگونی سلطنت چهلین ساله در ایران. در همه این مدت یک مقوله ولی تغییر نکرد؛ روزی که مرزبانی آمدم دغدغه ایران را داشتم و اکنون که دیگر جوان نیستم، احتمال بیشتر از دوران نوجوانی ام، این دغدغه را دارم. تازگی ها اندکی دل نگرانی هم به آن اضافه شده است. به خاطر همین دغدغه های دائمی، در حد توان و امکانات کوشیده ام در این سال های دراز مسائل داخلی ایران را دنبال کنم. البته به لطف اینترنت، این کار در بیست سال گذشته بسی سهل تر شده است. آنچه در این دفتر گرد آمده بیان این دغدغه هاست که حوزه های زیادی را در بر می گیرد. بخش عمده این نوشته ها در واقع مصاحبه هایی است که

در هفت سال گذشته با عزیزان روزنامه‌نگار در ایران انجام داده‌ام و در این گفت‌وگوها از انقلاب مشروطه و اوضاع ایران در قرن نوزدهم تا وضع ایران در همین چند ماه پیش سخن گفته‌ام. وجه مشترک نوشته‌های این دفتر تلاش من برای بهتر فهمیدن مشکلات و تنگناهای ما در ایران است.

نخستین مصاحبه که در ضمن طولانی‌ترین مطلب این دفتر نیز هست در اواسط سال ۱۳۹۳ با روزنامه شرق صورت گرفته است.^۱ اگرچه می‌پذیرم که سیاست‌پردازان و دولتمردان ایران معاصر در پیدایش و تداوم وضعیت مساعدی که در آن‌ایم بی‌تقصیر نیستند، ولی در ضمن بر این باورم که در ایران ما مثلاً بی‌ساختاری و تاریخی هم داریم. به سخن دیگر، شماری از تنگناها در ایران نه دینیه‌اند و بدون کار اساسی در حوزه‌های مختلف رفع‌شدنی نیستند. در این مصاحبه گوشه‌هایی از این تنگناهای تاریخی اشاره می‌کنم. برای من تاریخ و سیاسی‌ای تاریخی نه کوشش برای نبش قبر، بلکه تلاش برای پاسخ دادن به معضلات کنونی با وارسیدن تاریخی رویدادهاست.

در دومین متنی که در این دفتر ملاحظه می‌کنید، در پاسخ به سایت تاریخ ایرانی در آبان ۱۳۹۰ به وجهی از سیاست‌پردازی در دوره رضاشاه پرداخته‌ام تا نشان داده باشم با تنگناهای تاریخی نه فقط برخوردی مناسب صورت نگرفته است، بلکه آنها تعمیق شده و تداوم یافته‌اند.^۲

در «روشنفکران و ملی شدن صنعت نفت» که در یکی از ضمیمه‌های روزنامه شرق در اسفند ۱۳۹۲ منتشر شده است،^۳ توجه اصلی من بر دوران نخست‌وزیری مصدق متمرکز بوده است. همچنان که عدم که در آن دو سه سال با کودتای ننگین ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ فرصت تاریخی بی‌نظیری برای اصلاح امور از ایران گرفته شد. در این مطلب اندکی از سوابق سیاسی مصدق گفته‌ام که در سالیان دراز فعالیت سیاسی خود با آگاهی از تنگناهای

1. http://www.sharghdaily.ir/VijehNO.aspx?V_NPN_Id=100&PageNO=18

2. <http://tarikhirani.ir/fa/news/30/bodyView/1533/html>

3. http://www.sharghdaily.ir/VijehNO.aspx?V_NPN_Id=66&PageNO=1

تاریخی کوشید در حد خویش برای بهبودشان قدم بردارد، اما افسوس که در نیمه راه متوقفش کردند. اگر عمری باشد در مطلبی پردامنه‌تر در دفتری دیگر به این دوره بازخواهم گشت و شواهد تاریخی بیشتری برای این ادعاها به دست خواهم داد.

«نگاهی به اقتصاد سیاسی ایران» پاسخی است که من به پرسش‌های یک نشریه هفتگی در تهران نوشتم و متأسفانه خبر ندارم که آیا در آن نشریه منتشر شد یا خیر. در اینجا کوشیده‌ام از مشکلات ساختاری اقتصاد ایران سخن بگویم.

«نگاهی به اقتصاد سیاسی ایران» حاصل مصاحبه‌ای است که مسئول نشریه مستقیم ایران فردا در شهریور ۱۳۹۳ با من داشتند که در آن هم درباره اقتصاد سیاسی به‌طور کلی سخن گفته‌ام و هم درباره موضوع مشخص اقتصاد ایران. در این نوشته نیز نگاهم به این مسائل و مشکلات بیشتر تاریخی است و کوشیده‌ام در حد توان خویش ریشه مسائل و مشکلات را بشکافم و تا سر حد امکان از دادن پاسخ‌های احساساتی خودداری کنم.

هم‌زمان با دوره اول ریاست جمهوری آقای حسن روحانی سایتی که در عرصه اقتصاد سیاسی فعالیت داشت به دلایلی که برای من روشن نیست، مدتی است این سایت تعطیل شده است. از من درباره سیاست‌های دولت پرسش‌هایی داشت که به آنها در این مطلب پاسخ داده‌ام. در اینجا هم نه فقط درباره سیاست‌پردازی اقتصادی در ایران، بلکه در شماری از کشورهای دیگر هم سخن گفته‌ام. در این پاسخ‌ها کوشیده‌ام از مشکلات ساختاری اقتصاد سخن بگویم، چون به گمان من رشته‌ای که در همه نوشته‌های این مجموعه مشترک است باور جدی به اساسی بودن این تنگناهاست، تنگناهایی که تا زمانی که برای رفع‌شان به‌جد نکوشیم مشکلات دیگرمان رفع نخواهند شد.

مقاله بعدی در این مجموعه «جهانی کردن، خصوصی سازی و اقتصاد ایران» تاکنون منتشر نشده است و همان طور که در ابتدای مقاله توضیح داده ام قرار بود برای دوستی روزنامه نگار در ایران فرستاده شود که به علت بیماری چنین توفیقی به دست نیامد.

«جنگ ارزها» عنوانی است که به مصاحبه با روزنامه شرق در ۲ شهریور ۱۳۹۳^۱ داده ام. بحث عمده و اساسی در این نوشته مقوله هایی در اقتصاد سیاسی است.

آخرین مقاله ای که در این دفتر آورده ام نگاهی مختصر به ناکامی یکی از سیاست های اقتصادی ای است که از سال ۱۳۶۸ به این سو در ایران در پیش گرفته شده است. اینجا کوشیده ام از ظاهر قضایا فراتر روم و بررسی ای ساختاری ارائه دهم که این آن، تا زمانی که تنگناهای ساختاری رفع نشوند مشکلات و مصائب دیگر باقی می ماندند. برای اینکه مباحث ارائه شده در چارچوبی واقعی تر قرار گیرد، به چند بررسی موردی هم اشاره کرده ام تا چرایی و چگونگی ناکامی هر یک از آن ها را نشان داده باشم.

با انتخاباتی که به تازگی در ایران انجام گرفت و با رأی قاطع و مثبتی که به عملکرد دولت آقای روحانی داده شد، داشم اندکی آسوده خیال می شدم که پس از برجام و با تداوم سیاست های دولت دوازدهم با اصلاحات لازم البته، امید است حداقل بخشی از این تنگناها رفع شوند. و ویژه با کمتر شدن تحریم های ظالمانه ای که علیه مردم ایران اعمال می شد، دولت هم این بار با دستی بازتر به سراغ این تنگناها برود و برای رفع آنها برنامه ریزی کند. متأسفانه در کنار مواضع خطرناک و محکوم به شکستی که از سوی سیاستمداران ناخرمدند امریکایی مشاهده می کنم، بخش هایی از خودی ها نیز انگار برنامه و هدفی غیر از به ناکامی کشاندن اقدامات دولت دوازدهم ندارند. به این خاطر و از این بابت از همیشه غمگین ترم و دردمندانه باید

1. http://www.sharghdaily.ir/Default.aspx?NPN_Id=482

اعتراف کنم که برای آینده این کشور بسیار دوست‌داشتنی دغدغه‌هایی بسیار بیشتر دارم.

از همه عزیزانی که بر نویسنده منت می‌گذارند و انتقادات خود را بر نوشته‌های این دفتر، به هر شکل و صورت و به هر زبانی که دوست دارند، مطرح می‌کنند و در اختیار عموم قرار می‌دهند پیشاپیش سپاسگزارم.

احمد سیف

لندن، ۱۳ ژوئیه ۲۰۱۷

i.seyf@hotmail.co.uk